פרשת בלק

ספר במדבר · עם פירוש רש״י

נוסח המקרא: מקרא על פי המסורה (CC BY-SA), באדיבות ספריא.
פירוש רש״י: -- Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann
corrected vocalization (Public Domain), באדיבות ספריא.
הקובץ מופץ בחינם ברישיון CC BY-SA: מותר להעתיק ולהפיץ, עם ציון המקור ובאותו רישיון.
geulaquiz.com

פרק כ״ב

ב׳ וַיַּרְא בָּלָק בֶּן־צִפּוֹר אֵת כָּל־אֲשֶׁר־עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לָאֱמֹרִי׃

וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמורי. אָמַר, אֵלּוּ שְׁנֵי מְלָכִים שֶׁהָיוּ בְּטוּחִים עֲלֵיהֶם לֹא עָמְדוּ בִּפְנֵיהֶם, אָנוּ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, לְפִיכָךְ ״וַיָּגָר מוֹאָב״ (תנחומא)׃

ג׳ וַיָּגָר מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם מְאֹד כִּי רַב־הוּא וַיָּקָץ מוֹאָב מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

ויגר. לְשׁוֹן מוֹרָא, כְּמוֹ ״גּוּרוּ לָכֶם״ (איוב י״ט)׃

ויקץ מואב. קָצוּ בְּחַיֵּיהֶם׃

ד׳ וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל־זִקְנֵי מִדְיָן עַתָּה יְלַחֲכוּ הַקָּהָל אֶת־כָּל־סְבִיבֹתֵינוּ כִּלְחֹךְ הַשּׁוֹר אֵת יֶרֶק הַשָּׂדֶה וּבָלָק בֶּן־צִפּוֹר מֶלֶךְ לְמוֹאָב בָּעֵת הַהִוא׃

אל זקני מדין. וַהֲלֹא מֵעוֹלָם הָיוּ שׂוֹנְאִים זֶה אֶת זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר ״הַמַּכֶּה אֶת מִדְיָן בִּשְׂדֵה מוֹאָב״ (בראשית ל״ו), שֶׁבָּאוּ מִדְיָן עַל מוֹאָב לַמִּלְחָמָה? אֶלָּא מִיִּרְאָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם; וּמָה רָאָה מוֹאָב לִטֹּל עֵצָה מִמִּדְיָן? כֵּיוָן שֶׁרָאוּ אֶת יִשְׂרָאֵל נוֹצְחִים שֶׁלֹּא כְּמִנְהַג הָעוֹלָם, אָמְרוּ מִנְהָגָם שֶׁל אֵלּוּ בְּמִדְיָן נִתְגַּדֵּל, נִשְׁאַל מֵהֶם מַה מִּדָּתוֹ, אָמְרוּ לָהֶם אֵין כֹּחוֹ אֶלָּא בְּפִיו, אָמְרוּ, אַף אָנוּ נָבֹא עֲלֵיהֶם בְּאָדָם שֶׁכֹּחוֹ בְּפִיו (תנחומא)׃

כלחך השור. כָּל מַה שֶּׁהַשּׁוֹר מְלַחֵךְ אֵין בּוֹ בְּרָכָה (שם)׃

בעת ההוא. לֹא הָיָה רָאוּי לְמַלְכוּת, מִנְּסִיכֵי מִדְיָן הָיָה, וְכֵיוָן שֶׁמֵּת סִיחוֹן מִנּוּהוּ עֲלֵיהֶם לְצֹרֶךְ שָׁעָה (שם)׃

ה׳ וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר* *(כספרי ספרד ואשכנז בְּעֹור)* פְּתוֹרָה אֲשֶׁר עַל־הַנָּהָר אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹ לִקְרֹא־לוֹ לֵאמֹר הִנֵּה עַם יָצָא מִמִּצְרַיִם הִנֵּה כִסָּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְהוּא יֹשֵׁב מִמֻּלִי׃

פתורה. כְּשֶׁלְּחָנִי זֶה שֶׁהַכֹּל מְרִיצִין לוֹ מָעוֹת, כָּךְ כָּל הַמְּלָכִים מְרִיצִין לוֹ אִגְּרוֹתֵיהֶם, וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא כָּךְ שֵׁם הַמָּקוֹם (שם)׃

ארץ בני עמו. שֶׁל בָּלָק, מִשָּׁם הָיָה, וְזֶה הָיָה מִתְנַבֵּא וְאוֹמֵר לוֹ, עָתִיד אַתָּה לִמְלֹךְ; וְאִם תֹּאמַר מִפְּנֵי מָה הִשְׁרָה הַקָּבָ״ה שְׁכִינָתוֹ עַל גּוֹי רָשָׁע? כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵיָה פִּתְחוֹן פֶּה לָאֻמּוֹת לוֹמַר, אִלּוּ הָיוּ לָנוּ נְבִיאִים, חָזַרְנוּ לְמוּטָב, הֱעֲמִיד לָהֶם נְבִיאִים וְהֵם פָּרְצוּ גֶּדֶר הָעוֹלָם, שֶׁבַּתְּחִלָּה הָיוּ גְּדוּרִים בַּעֲרָיוֹת, וְזֶה נָתַן לָהֶם עֵצָה לְהַפְקִיר עַצְמָן לִזְנוּת׃

לקרא לו. הַקְּרִיאָה הָיְתָה שֶׁלּוֹ וְלַהֲנָאָתוֹ, שֶׁהָיָה פּוֹסֵק לוֹ מָמוֹן הַרְבֵּה׃

עם יצא ממצרים. וְאִם תֹּאמַר מַה מַּזִּיקֵךְ?

הנה כסה את עין הארץ. סִיחוֹן וְעוֹג שֶׁהָיוּ שׁוֹמְרִים אוֹתָנוּ עָמְדוּ עֲלֵיהֶם וַהֲרָגוּם׃

והוא ישב ממלי. חָסֵר כְּתִיב, קְרוֹבִים הֵם לְהַכְרִיתֵנִי כְּמוֹ (תהילים קי״ח) כִּי אֲמִילֵם (תנחומא)׃

ו׳ וְעַתָּה לְכָה־נָּא אָרָה־לִּי אֶת־הָעָם הַזֶּה כִּי־עָצוּם הוּא מִמֶּנִּי אוּלַי אוּכַל נַכֶּה־בּוֹ וַאֲגָרְשֶׁנּוּ מִן־הָאָרֶץ כִּי יָדַעְתִּי אֵת אֲשֶׁר־תְּבָרֵךְ מְבֹרָךְ וַאֲשֶׁר תָּאֹר יוּאָר׃

נכה בו. אֲנִי וַעֲמִי נַכֶּה בָּהֶם. דָּ״אַ — לְשׁוֹן מִשְׁנָה הוּא (ב״מ ק״ה), מְנַכֶּה לוֹ מִן הַדָּמִים — לְחַסֵּר מֵהֶם מְעַט (תנחומא)׃

כי ידעתי וגו׳. עַל יְדֵי מִלְחֶמֶת סִיחוֹן שֶׁעַזְרָתוֹ לְהַכּוֹת אֶת מוֹאָב׃

ז׳ וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי מוֹאָב וְזִקְנֵי מִדְיָן וּקְסָמִים בְּיָדָם וַיָּבֹאוּ אֶל־בִּלְעָם וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו דִּבְרֵי בָלָק׃

וקסמים בידם. כָּל מִינֵי קְסָמִים, שֶׁלֹּא יֹאמַר אֵין כְּלֵי תַשְׁמִישֵׁי עִמִּי; דָּ״אַ — קֶסֶם זֶה נָטְלוּ בְּיָדָם זִקְנֵי מִדְיָן, אָמְרוּ אִם יָבֹא עִמָּנוּ בַּפַּעַם הַזֹּאת יֵשׁ בּוֹ מַמָּשׁ, וְאִם יִדְחֶנּוּ אֵין בּוֹ תוֹעֶלֶת, לְפִיכָךְ כְּשֶׁאָמַר לָהֶם ״לִינוּ פֹּה הַלַּיְלָה״ אָמְרוּ אֵין בּוֹ תִּקְוָה, הִנִּיחוּהוּ וְהָלְכוּ לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיֵּשְׁבוּ שָׂרֵי מוֹאָב עִם בִּלְעָם״, אֲבָל זִקְנֵי מִדְיָן הָלְכוּ לָהֶם (שם)׃

ח׳ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם פֹּה֙ הַלַּ֣יְלָה וַהֲשִׁבֹתִי֙ אֶתְכֶ֔ם דָּבָ֖ר כַּאֲשֶׁ֣ר יְדַבֵּ֑ר יְהוָה֙ אֵלַ֔י וַיֵּשְׁב֥וּ שָׂרֵי־מוֹאָ֖ב עִם־בִּלְעָֽם׃

לינו פה הלילה. אֵין רוּחַ הַקֹּדֶשׁ שׁוֹרָה עָלָיו אֶלָּא בַּלַּיְלָה, וְכֵן לְכָל נְבִיאֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְכֵן לָבָן בַּחֲלוֹם הַלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ל״א) ״וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל לָבָן הָאֲרַמִּי בַּחֲלוֹם הַלַּיְלָה״ כְּאָדָם הַהוֹלֵךְ אֵצֶל פִּילַגְשׁוֹ בְּהֶחְבֵּא (תנחומא ; ויקרא רבה א׳)׃

כאשר ידבר ה׳ אלי. אִם יַמְלִיכֻנִי לָלֶכֶת עִם בְּנֵי אָדָם כְּמוֹתְכֶם, אֵלֵךְ עִמָּכֶם, שָׁמָּא אֵין כְּבוֹדוֹ לְתִתִּי לַהֲלֹךְ אֶלָּא עִם שָׂרִים גְּדוֹלִים מִכֶּם׃

וישבו. לְשׁוֹן עֲבָדָה׃

ט׳ וַיָּבֹ֥א אֱלֹהִ֖ים אֶל־בִּלְעָ֑ם וַיֹּ֕אמֶר מִ֥י הָאֲנָשִׁ֖ים הָאֵ֥לֶּה עִמָּֽךְ׃

מי האנשים האלה עמך. לְהַטְעוֹתוֹ בָא, אָמַר פְּעָמִים שֶׁאֵין הַכֹּל גָּלוּי לְפָנָיו, אֵין דַּעְתּוֹ שָׁוָה עָלָיו, אַף אֲנִי אֶרְאֶה עֵת שֶׁאוּכַל לְקַלֵּל וְלֹא יָבִין (תנחומא)׃

י׳ וַיֹּ֣אמֶר בִּלְעָ֗ם אֶל־הָאֱלֹהִים֙ בָּלָ֣ק בֶּן־צִפּ֔וֹר מֶ֥לֶךְ מוֹאָ֖ב שָׁלַ֥ח אֵלָֽי׃

בלק בן צפור וגו׳. אַע״פִּ שֶׁאֵינִי חָשׁוּב בְּעֵינֶיךָ, חָשׁוּב אֲנִי בְּעֵינֵי הַמְּלָכִים (שם)׃

י״א הִנֵּ֤ה הָעָם֙ הַיֹּצֵ֣א מִמִּצְרַ֔יִם וַיְכַ֖ס אֶת־עֵ֣ין הָאָ֑רֶץ עַתָּ֣ה לְכָ֤ה קָֽבָה־לִּי֙ אֹתוֹ֙ אוּלַ֣י אוּכַ֔ל לְהִלָּחֵ֥ם בּ֖וֹ וְגֵרַשְׁתִּֽיו׃

קבה לי. זוֹ קְשָׁה מֵאָרָה לִי, שֶׁהוּא נוֹקֵב וּמְפָרֵשׁ (שם)׃

וגרשתיו. מִן הָעוֹלָם, וּבְלָק לֹא אָמַר אֶלָּא וַאֲגָרְשֶׁנּוּ מִן הָאָרֶץ — אֵינִי מְבַקֵּשׁ אֶלָּא לְהַסִּיעָם מֵעָלַי, וּבִלְעָם הָיָה שׁוֹנְאָם יוֹתֵר מִבָּלָק (שם)׃

י״ב וַיֹּ֣אמֶר אֱלֹהִים֮ אֶל־בִּלְעָם֒ לֹ֣א תֵלֵ֗ךְ עִמָּהֶם֙ לֹ֣א תָאֹ֔ר אֶת־הָעָ֖ם כִּ֣י בָר֑וּךְ הֽוּא׃

לא תלך עמהם. אָמַר לוֹ אִם כֵּן אֲקַלְּלֵם בִּמְקוֹמִי, אָמַר לוֹ **לא תאר את העם**, אָמַר לוֹ אִם כֵּן אֲבָרְכֵם, אָמַר לוֹ אֵינָם צְרִיכִים לִבְרָכָתְךָ, **כי ברוך הוא**, מָשָׁל, אוֹמְרִים לְצַרְעָה לֹא מְדַבְּשֵׁךְ וְלֹא מֵעֲקָצֵךְ (שם)׃

י״ג וַיָּ֤קָם בִּלְעָם֙ בַּבֹּ֔קֶר וַיֹּ֖אמֶר אֶל־שָׂרֵ֣י בָלָ֑ק לְכ֥וּ אֶל־אַרְצְכֶ֖ם כִּ֣י מֵאֵ֥ן יְהוָ֛ה לְתִתִּ֥י לְהַלֵּ֖ךְ עִמָּכֶֽם׃

להלך עמכם. אֶלָּא עִם שָׂרִים גְּדוֹלִים מִכֶּם, לָמַדְנוּ שֶׁרוּחוֹ גְּבוֹהָה, וְלֹא רָצָה לְגַלּוֹת שֶׁהוּא בְּרְשׁוּתוֹ שֶׁל מָקוֹם, אֶלָּא בִּלְשׁוֹן גַּסּוּת, לְפִיכָךְ **ויסף עוד בלק**׃

י״ד וַיָּקֻ֣מוּ שָׂרֵי֩ מוֹאָ֨ב וַיָּבֹ֜אוּ אֶל־בָּלָ֗ק וַיֹּ֙אמְרוּ֙ מֵאֵ֣ן בִּלְעָ֔ם הָלֹ֖ךְ עִמָּֽנוּ׃

ט״ו וַיֹּ֣סֶף עוֹד֮ בָּלָק֒ שְׁלֹ֤חַ שָׂרִים֙ רַבִּ֣ים וְנִכְבָּדִ֔ים מֵאֵ֖לֶּה׃

ט״ז וַיָּבֹ֣אוּ אֶל־בִּלְעָ֗ם וַיֹּ֙אמְרוּ֙ לוֹ֙ כֹּ֣ה אָמַ֔ר בָּלָ֖ק בֶּן־צִפּ֑וֹר אַל־נָ֣א תִמָּנַ֔ע מֵהָלֹ֖ךְ אֵלָֽי׃

י״ז כִּי־כַבֵּ֤ד אֲכַבֶּדְךָ֙ מְאֹ֔ד וְכֹ֥ל אֲשֶׁר־תֹּאמַ֖ר אֵלַ֑י אֶֽעֱשֶׂ֔ה וּלְכָ֥ה נָּ֛א קָֽבָה־לִּ֥י אֶת הָעָ֖ם הַזֶּֽה׃

כי כבד אכבדך מאד. יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁהָיִיתָ נוֹטֵל לְשֶׁעָבַר אֲנִי נוֹתֵן לְךָ (שם)׃

י״ח וַיַּ֤עַן בִּלְעָם֙ וַיֹּ֣אמֶר֮ אֶל־עַבְדֵ֣י בָלָק֒ אִם־יִתֶּן־לִ֤י בָלָק֙ מְלֹ֣א בֵיתוֹ֔ כֶּ֖סֶף וְזָהָ֑ב לֹ֣א אוּכַ֗ל לַעֲבֹר֙ אֶת־פִּ֣י יְהוָ֔ה אֱלֹהָ֖י לַעֲשׂ֥וֹת קְטַנָּ֖ה אוֹ גְדוֹלָֽה׃

מלא ביתו כסף וזהב. לְמַדְנוּ שֶׁנַּפְשׁוֹ רְחָבָה וּמְחַמֵּד מָמוֹן אֲחֵרִים, אָמַר רָאוּי לוֹ לִתֵּן לִי כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁלּוֹ, שֶׁהֲרֵי צָרִיךְ לִשְׁכֹּר חַיָּלוֹת רַבּוֹת, סָפֵק נוֹצַחַ סָפֵק אֵינוֹ נוֹצֵחַ, וַאֲנִי יוֹדֵעַ נוֹצֵחַ (שם)׃

לא אוכל לעבר. עַל כָּרְחוֹ גִּלָּה שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים, וְנִתְנַבֵּא כָּאן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְבַטֵּל הַבְּרָכוֹת שֶׁנִּתְבָּרְכוּ הָאָבוֹת מִפִּי הַשְּׁכִינָה (שם)׃

י״ט וְעַתָּ֣ה שְׁבוּ־נָ֣א בָזֶ֗ה גַּם־אַתֶּם֙ הַלָּ֔יְלָה וְאֵדְעָ֕ה מַה־יֹּ֥סֶף יְהוָ֖ה דַּבֵּ֥ר עִמִּֽי׃

גם אתם. פִּיו הִכְשִׁילוֹ — גַּם אַתֶּם סוֹפְכֶם לִילֵךְ בְּפַחֵי נֶפֶשׁ כָּרִאשׁוֹנִים׃

מה יסף. לֹא יִשְׁנֶה דְּבָרָיו מִבְּרָכָה לִקְלָלָה, הַלְוַאי שֶׁלֹּא יוֹסִיף לְבָרֵךְ ; כָּאן נִתְנַבֵּא שֶׁעָתִיד לְהוֹסִיף לָהֶם בְּרָכוֹת עַל יָדוֹ (שם)׃

כ וַיָּבֹא אֱלֹהִים ׀ אֶל־בִּלְעָם לַיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ אִם־לִקְרֹא לְךָ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים קוּם לֵךְ אִתָּם וְאַךְ אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר־אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ אֹתוֹ תַּעֲשֶׂה׃

אם לקרא לך. אִם הַקְּרִיאָה שֶׁלְּךָ וְסָבוּר אַתָּה לִטֹּל עָלֶיהָ שָׂכָר, **קום לך אתם**׃

ואך. עַל כָּרְחֲךָ **את הדבר אשר אדבר אליך אתו תעשה;** וְאַף עַל פִּי כֵן וַיֵּלֶךְ בִּלְעָם, אָמַר שֶׁמָּא אֲפַתֶּנּוּ וְיִתְרַצֶּה׃

כ״א וַיָּקָם בִּלְעָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־אֲתֹנוֹ וַיֵּלֶךְ עִם־שָׂרֵי מוֹאָב׃

ויחבש את אתנו. מִכָּאן שֶׁהַשִּׂנְאָה מְקַלְקֶלֶת אֶת הַשּׁוּרָה, שֶׁחָבַשׁ הוּא בְּעַצְמוֹ; אָמַר הַקָּבָ״ה רָשָׁע כְּבָר קָדְמְךָ אַבְרָהָם אָבִיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כ״ב) ״וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת חֲמֹרוֹ״ (תנחומא)׃

עם שרי מואב. לִבּוֹ כְּלִבָּם שָׁוֶה׃

כ״ב וַיִּחַר־אַף אֱלֹהִים כִּי־הוֹלֵךְ הוּא וַיִּתְיַצַּב מַלְאַךְ יְהוָה בַּדֶּרֶךְ לְשָׂטָן לוֹ וְהוּא רֹכֵב עַל־אֲתֹנוֹ וּשְׁנֵי נְעָרָיו עִמּוֹ׃

כי הולך הוא. רָאָה שֶׁהַדָּבָר רַע בְּעֵינֵי הַמָּקוֹם וְנִתְאַוָּה לֵילֵךְ׃

לשטן לו. מַלְאָךְ שֶׁל רַחֲמִים הָיָה, וְהָיָה רוֹצֶה לְמָנְעוֹ מִלַּחֲטֹא, שֶׁלֹּא יֵחֶטְא וְיֹאבַד (שם)׃

ושני נעריו עמו. מִכָּאן לְאָדָם חָשׁוּב הַיּוֹצֵא לַדֶּרֶךְ יוֹלִיךְ עִמּוֹ שְׁנֵי אֲנָשִׁים לְשַׁמְּשׁוֹ, וְחוֹזְרִים וּמְשַׁמְּשִׁים זֶה אֶת זֶה (שם)׃

כ״ג וַתֵּרֶא הָאָתוֹן אֶת־מַלְאַךְ יְהוָה נִצָּב בַּדֶּרֶךְ וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ וַתֵּט הָאָתוֹן מִן־הַדֶּרֶךְ וַתֵּלֶךְ בַּשָּׂדֶה וַיַּךְ בִּלְעָם אֶת־הָאָתוֹן לְהַטֹּתָהּ הַדָּרֶךְ׃

ותרא האתון. וְהוּא לֹא רָאָה שֶׁנָּתַן הַקָּבָ״ה רְשׁוּת לַבְּהֵמָה לִרְאוֹת יוֹתֵר מִן הָאָדָם, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת, תִּטָּרֵף דַּעְתּוֹ כְּשֶׁיִּרְאֶה מַזִּיקִין׃

וחרבו שלופה בידו. אָמַר, רָשָׁע זֶה הִנִּיחַ כְּלֵי אֻמָּנוּתוֹ, שֶׁכְּלֵי זֵינָן שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם בַּחֶרֶב, וְהוּא בָּא עֲלֵיהֶם בְּפִיו שֶׁהוּא אֻמָּנוּת שֶׁלָּהֶם, אַף אֲנִי אֶתְפֹּשׂ אֶת שֶׁלּוֹ וְאָבֹא עָלָיו בְּאֻמָּנוּתוֹ, וְכֵן סוֹפוֹ — ״וְאֶת בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר הָרְגוּ בֶחָרֶב״ (במדבר ל״א)׃

כ״ד וַיַּעֲמֹד מַלְאַךְ יְהוָה בְּמִשְׁעוֹל הַכְּרָמִים גָּדֵר מִזֶּה וְגָדֵר מִזֶּה׃

במשעול. כְּתַרְגּוּמוֹ ״בִּשְׁבִיל״, וְכֵן ״אִם יִשְׁפֹּק עֲפַר שֹׁמְרוֹן לְשָׁעָלִים״ (מלכים א כ׳) — עָפָר הַנִּדְבָּק בְּכַפּוֹת הָרַגְלַיִם בְּהִלּוּכָן, וְכֵן ״מִי מָדַד בְּשָׁעָלוֹ מַיִם״ (ישעיהו מ׳) — בְּרַגְלָיו וּבְהִלּוּכוֹ׃

גדר מזה וגדר מזה. סְתָם גֶּדֶר שֶׁל אֲבָנִים הוּא׃

כ״ה וַתֵּרֶא הָאָתוֹן אֶת־מַלְאַךְ יְהוָה וַתִּלָּחֵץ אֶל־הַקִּיר וַתִּלְחַץ אֶת־רֶגֶל בִּלְעָם אֶל־הַקִּיר וַיֹּסֶף לְהַכֹּתָהּ׃

ותלחץ. הִיא עַצְמָהּ׃

וַתִּלְחַץ: אֶת אֲחֵרִים — **את רגל בלעם**׃

כ״ו וַיֹּסֶף מַלְאַךְ־יְהוָה עָבְרוֹ וַיַּעֲמֹד בְּמָקוֹם צָר אֲשֶׁר אֵין־דֶּרֶךְ לִנְטוֹת יָמִין וּשְׂמֹאול׃

ויוסף מלאך ה׳ עבור. לַעֲבֹר עוֹד לְפָנָיו — לַהֲלֹךְ לִהְיוֹת לְפָנָיו בְּמָקוֹם אַחֵר, כְּמוֹ ״וְהוּא עֹבֵר לִפְנֵיהֶם״ (בראשית ל״ג); וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה יֵשׁ בְּתַנְחוּמָא: מָה רָאָה לַעֲמֹד בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת? סִימָנֵי אָבוֹת הֶרְאָהוּ׃

כ״ז וַתֵּרֶא הָאָתוֹן אֶת־מַלְאַךְ יְהוָה וַתִּרְבַּץ תַּחַת בִּלְעָם וַיִּחַר־אַף בִּלְעָם וַיַּךְ אֶת־הָאָתוֹן בַּמַּקֵּל׃

כ״ח וַיִּפְתַּח יְהוָה אֶת־פִּי הָאָתוֹן וַתֹּאמֶר לְבִלְעָם מֶה־עָשִׂיתִי לְךָ כִּי הִכִּיתַנִי זֶה שָׁלֹשׁ רְגָלִים׃

זה שלש רגלים. רָמַז לוֹ: אַתָּה מְבַקֵּשׁ לַעֲקֹר אֻמָּה הַחוֹגֶגֶת שָׁלֹשׁ רְגָלִים בַּשָּׁנָה? (תנחומא)׃

כ״ט וַיֹּאמֶר בִּלְעָם לָאָתוֹן כִּי הִתְעַלַּלְתְּ בִּי לוּ יֶשׁ־חֶרֶב בְּיָדִי כִּי עַתָּה הֲרַגְתִּיךְ׃

התעללת. כְּתַרְגּוּמוֹ, לְשׁוֹן גְּנַאי וּבְזָיוֹן׃

לו יש חרב בידי. גְּנוּת גְּדוֹלָה הָיְתָה לוֹ דָּבָר זֶה בְּעֵינֵי הַשָּׂרִים — זֶה הוֹלֵךְ לַהֲרֹג אֻמָּה שְׁלֵמָה בְּפִיו וּלְאָתוֹן זוֹ צָרִיךְ כְּלֵי זַיִן׃

ל וַתֹּאמֶר הָאָתוֹן אֶל־בִּלְעָם הֲלוֹא אָנֹכִי אֲתְנְךָ אֲשֶׁר־רָכַבְתָּ עָלַי מֵעוֹדְךָ עַד־הַיּוֹם הַזֶּה הַהַסְכֵּן הִסְכַּנְתִּי לַעֲשׂוֹת לְךָ כֹּה וַיֹּאמֶר לֹא׃

ההסכן הסכנתי. כְּתַרְגּוּמוֹ, וְכֵן ״הַלְאֵל יִסְכָּן גֶּבֶר״ (איוב כ״ב); וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ מִקְרָא זֶה בַּתַּלְמוּד, אָמְרוּ לֵיהּ מַאי טַעְמָא לָא רְכַבְתְּ אַסּוּסְיָא? אֲמַר לְהוּ בְּרְטִיבָא שְׁדַאי לֵיהּ כו׳, כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת עֲ״זָ (דף ד׳):

ל״א וַיְגַל יְהוָה אֶת־עֵינֵי בִלְעָם וַיַּרְא אֶת־מַלְאַךְ יְהוָה נִצָּב בַּדֶּרֶךְ וְחַרְבּוֹ שְׁלֻפָה בְּיָדוֹ וַיִּקֹּד וַיִּשְׁתַּחוּ לְאַפָּיו׃

ל״ב וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַלְאַךְ יְהוָה עַל־מָה הִכִּיתָ אֶת־אֲתֹנְךָ זֶה שָׁלוֹשׁ רְגָלִים הִנֵּה אָנֹכִי יָצָאתִי לְשָׂטָן כִּי־יָרַט הַדֶּרֶךְ לְנֶגְדִּי׃

כי ירט הדרך לנגדי. רַבּוֹתֵינוּ חַכְמֵי הַמִּשְׁנָה דְּרָשׁוּהוּ נוֹטָרִיקוֹן — יָרָאָה, רָאֲתָה, נָטְתָה בִּשְׂבִיל שֶׁהַדֶּרֶךְ לְנֶגְדִּי (שבת קכ״ה), כְּלוֹמַר לְקִנְאָתִי וּלְהַקְנִיטֵנִי; וּלְפִי מַשְׁמָעוֹ כִּי חָרַד הַדֶּרֶךְ לְנֶגְדִּי, לְשׁוֹן רֶטֶט — כִּי רָאִיתִי בַּעַל הַדֶּרֶךְ שֶׁחָרַד וּמֵהֵר הַדֶּרֶךְ שֶׁהוּא לְכַעְסִי וּלְהַמְרוֹתִי, וּמִקְרָא קָצָר הוּא, כְּמוֹ ״וַתִּכַּל דָּוִד״ (שמואל ב י״ג); לִישָׁנָא אַחֲרִינָא יָרַט לְשׁוֹן רָצוֹן, וְכֵן ״עַל יְדֵי רְשָׁעִים יְרִטֵנִי״ (איוב ט״ז) — מְפַיֵּס וּמְנַחֵם אוֹתִי עַל יְדֵי רְשָׁעִים שֶׁאֵינָן אֶלָּא מַקְנִיטִים׃

ל״ג וַתִּרְאַנִי הָאָתוֹן וַתֵּט לְפָנַי זֶה שָׁלֹשׁ רְגָלִים אוּלַי נָטְתָה מִפָּנַי כִּי עַתָּה גַּם־אֹתְכָה הָרַגְתִּי וְאוֹתָהּ הֶחֱיֵיתִי׃

אולי נטתה. כְּמוֹ לוּלֵי, פְּעָמִים שֶׁאוּלַי מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן לוּלֵי׃

גם אתכה הרגתי. הֲרֵי זֶה מִקְרָא מְסֹרָס וְהוּא כְּמוֹ גַּם הָרַגְתִּי אוֹתָךְ, כְּלוֹמַר, לֹא הָעַכָּבָה בִּלְבַד קָרָאתָךְ עַל יָדִי, כִּי גַּם הַהֲרִיגָה׃

ואותה החייתי. וְעַתָּה מִפְּנֵי שֶׁדִּבְּרָה וְהוֹכִיחַתְךָ, וְלֹא יָכֹלְתָּ לַעֲמֹד בְּתוֹכַחְתָּהּ — כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב **ויאמר לא** — הֲרַגְתִּיהָ, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ, זוֹ הִיא שֶׁסִּלְקָה בִּלְעָם בְּתוֹכַחְתָּהּ וְלֹא יָכוֹל לְהָשִׁיב, שָׂחָט הַמָּקוֹם עַל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת, וְכֵן (ויקרא כ׳) ״וְהַרַגְתָּ אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַבְּהֵמָה״, וְכֵן (שם) ״אֶת הַבְּהֵמָה תַּהֲרֹגוּ״ (תנחומא)׃

ל״ד וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל־מַלְאַךְ יְהוָה חָטָאתִי כִּי לֹא יָדַעְתִּי כִּי אַתָּה נִצָּב לְקָרָאתִי בַּדָּרֶךְ וְעַתָּה אִם־רַע בְּעֵינֶיךָ אָשׁוּבָה לִי׃

כי לא ידעתי. גַּם זֶה גְּנוּתוֹ, וְעַל כָּרְחוֹ הוֹדָה, שֶׁהוּא הָיָה מִשְׁתַּבֵּחַ שֶׁיּוֹדֵעַ דַּעַת עֶלְיוֹן, וּפִיו הֵעִיד לֹא יָדַעְתִּי (שם)׃

אם רע בעיניך אשובה לי. לְהַתְרִיס נֶגֶד הַמָּקוֹם הֵיא תְּשׁוּבָה זוֹ, אָמַר לוֹ הוּא בְּעַצְמוֹ צַוַּנִי לָלֶכֶת וְאַתָּה מַלְאָךְ מְבַטֵּל אֶת דְּבָרָיו, לָמוּד הוּא בְּכָךְ שֶׁאוֹמֵר דָּבָר וּמַלְאָךְ מַחֲזִירוֹ, אָמַר לְאַבְרָהָם ״קַח נָא אֶת בִּנְךָ״ וְגוֹ׳ (בראשית כ״ב), וְעַל יְדֵי מַלְאָךְ בִּטֵּל אֶת דְּבָרוֹ, אַף אֲנִי אִם רַע בְּעֵינֶיךָ צָרִיךְ אֲנִי לָשׁוּב׃

ל״ה וַיֹּאמֶר מַלְאַךְ יְהוָה אֶל־בִּלְעָם לֵךְ עִם־הָאֲנָשִׁים וְאֶפֶס אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר־אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ אֹתוֹ תְדַבֵּר וַיֵּלֶךְ בִּלְעָם עִם־שָׂרֵי בָלָק׃

לך עם האנשים. בַּדֶּרֶךְ שֶׁאָדָם רוֹצֶה לֵילֵךְ בָּהּ, מוֹלִיכִין אוֹתוֹ׃

לך עם האנשים. כִּי חֶלְקֵךְ עִמָּהֶם וְסוֹפֵךְ לֵאבַד מִן הָעוֹלָם (מכות י׳)׃

ואפס. עַל כָּרְחֵךְ **את הדבר אשר אדבר וגו׳**׃

עם שרי בלק. שָׂמַח לְקִלְלָם כְּמוֹתָם׃

ל״ו וַיִּשְׁמַע בָּלָק כִּי בָא בִלְעָם וַיֵּצֵא לִקְרָאתוֹ אֶל־עִיר מוֹאָב אֲשֶׁר־עַל־גְּבוּל אַרְנֹן אֲשֶׁר בִּקְצֵה הַגְּבוּל׃

וישמע בלק. שָׁלַח שְׁלוּחִים לְבַשְּׂרוֹ׃

אל עיר מואב. אֶל מֶטְרוֹפּוֹלִין שֶׁלּוֹ — עִיר הַחֲשׁוּבָה שֶׁלּוֹ, לוֹמַר רְאֵה מָה אֵלּוּ מְבַקְּשִׁים לַעֲקֹר (תנחומא)׃

ל״ז וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בִּלְעָם הֲלֹא שָׁלֹחַ שָׁלַחְתִּי אֵלֶיךָ לִקְרֹא־לָךְ לָמָּה לֹא־הָלַכְתָּ אֵלַי הַאָמְנָם לֹא אוּכַל כַּבֶּדְךָ׃

האמנם לא אוכל כבדך. נִתְנַבֵּא שֶׁסּוֹפוֹ לָצֵאת מֵעִמּוֹ בְּקָלוֹן (שם)׃

ל״ח וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל־בָּלָק הִנֵּה־בָאתִי אֵלֶיךָ עַתָּה הֲיָכֹל אוּכַל דַּבֵּר מְאוּמָה הַדָּבָר אֲשֶׁר יָשִׂים אֱלֹהִים בְּפִי אֹתוֹ אֲדַבֵּר׃

ל״ט וַיֵּלֶךְ בִּלְעָם עִם־בָּלָק וַיָּבֹאוּ קִרְיַת חֻצוֹת׃

קרית חצות. עִיר מְלֵאָה שְׁוָקִים, אֲנָשִׁים וָטַף בְּחוּצוֹתֶיהָ, לוֹמַר רְאֵה וְרַחֵם שֶׁלֹּא יֵעָקְרוּ אֵלּוּ׃

מ וַיִּזְבַּח בָּלָק בָּקָר וָצֹאן וַיִּשְׁלַח לְבִלְעָם וְלַשָּׂרִים אֲשֶׁר אִתּוֹ׃

בקר וצאן. דָּבָר מוּעָט:

מ״א **וַיְהִי בַבֹּקֶר וַיִּקַּח בָּלָק אֶת־בִּלְעָם וַיַּעֲלֵהוּ בָּמוֹת בָּעַל וַיַּרְא מִשָּׁם קְצֵה הָעָם:**

במות בעל. כְּתַרְגּוּמוֹ, ״לְרָמַת דַּחֲלְתֵּהּ״, שֵׁם עָ״ז:

פרק כ״ג

א׳ **וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל־בָּלָק בְּנֵה־לִי בָזֶה שִׁבְעָה מִזְבְּחֹת וְהָכֵן לִי בָּזֶה שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים:**

ב׳ **וַיַּעַשׂ בָּלָק כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר בִּלְעָם וַיַּעַל בָּלָק וּבִלְעָם פָּר וָאַיִל בַּמִּזְבֵּחַ:**

ג׳ **וַיֹּאמֶר בִּלְעָם לְבָלָק הִתְיַצֵּב עַל־עֹלָתֶךָ וְאֵלְכָה אוּלַי יִקֶּרֶה יְהוָה לִקְרָאתִי וּדְבַר מַה־יַּרְאֵנִי וְהִגַּדְתִּי לָךְ וַיֵּלֶךְ שָׁפִי:**

אולי יקרה ה׳ לקראתי. אֵינוֹ רָגִיל לְדַבֵּר עִמִּי בַּיּוֹם:

וילך שפי. כְּתַרְגּוּמוֹ יְחִידִי, לְשׁוֹן שֹׁפִי וְשֶׁקֶט, שֶׁאֵין עִמּוֹ אֶלָּא שְׁתִיקָה:

ד׳ **וַיִּקֶּר אֱלֹהִים אֶל־בִּלְעָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֶת־שִׁבְעַת הַמִּזְבְּחֹת עָרַכְתִּי וָאַעַל פָּר וָאָיִל בַּמִּזְבֵּחַ:**

ויקר. לְשׁוֹן עֲרַאי, לְשׁוֹן גְּנַאי, לְשׁוֹן טֻמְאַת קֶרִי, כְּלוֹמַר בְּקֹשִׁי וּבְבִזָּיוֹן, וְלֹא הָיָה נִגְלֶה אֵלָיו בַּיּוֹם אֶלָּא בִּשְׁבִיל לְהַרְאוֹת חִבָּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל (בראשית רבה נ״ב):

את שבעת המזבחת. שִׁבְעָה מִזְבְּחוֹת עָרַכְתִּי אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא אֶת שִׁבְעַת הַמִּזְבְּחֹת, אָמַר לְפָנָיו אֲבוֹתֵיהֶם שֶׁל אֵלּוּ בָּנוּ לְפָנֶיךָ שִׁבְעָה מִזְבְּחוֹת וַאֲנִי עָרַכְתִּי כְּנֶגֶד כֻּלָּן, אַבְרָהָם בָּנָה אַרְבָּעָה — ״וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַה׳ הַנִּרְאֶה אֵלָיו״ (בראשית י״ב), ״וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם הָהָרָה״ וְגוֹ׳ (שם), ״וַיֶּאֱהַל אַבְרָהָם״ וְגוֹ׳ (שם י״ג), וְאֶחָד בְּהַר הַמּוֹרִיָּה; וְיִצְחָק בָּנָה אֶחָד — ״וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ״ וְגוֹ׳ (שם כ״ו), וְיַעֲקֹב בָּנָה שְׁתַּיִם, אֶחָד בִּשְׁכֶם וְאֶחָד בְּבֵית אֵל:

ואעל פר ואיל במזבח. וְאַבְרָהָם לֹא הֶעֱלָה אֶלָּא אַיִל אֶחָד (תנחומא צו):

ה׳ **וַיָּשֶׂם יְהוָה דָּבָר בְּפִי בִלְעָם וַיֹּאמֶר שׁוּב אֶל־בָּלָק וְכֹה תְדַבֵּר:**

ו׳ **וַיָּשָׁב אֵלָיו וְהִנֵּה נִצָּב עַל־עֹלָתוֹ הוּא וְכָל־שָׂרֵי מוֹאָב:**

ז׳ **וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר מִן־אֲרָם יַנְחֵנִי בָלָק מֶלֶךְ־מוֹאָב מֵהַרְרֵי־קֶדֶם לְכָה אָרָה־לִּי יַעֲקֹב וּלְכָה זֹעֲמָה יִשְׂרָאֵל:**

ארה לי יעקב ולכה זעמה ישראל. בִּשְׁנֵי שְׁמוֹתֵיהֶם אָמַר לוֹ לְקַלְלָם שֶׁמָּא אֶחָד מֵהֶם אֵינוֹ מֻבְהָק:

ח׳ **מָה אֶקֹב לֹא קָבָה אֵל וּמָה אֶזְעֹם לֹא זָעַם יְהוָה:**

מה אקב לא קבה אל. כְּשֶׁהָיוּ רְאוּיִים לְהִתְקַלֵּל לֹא נִתְקַלְּלוּ — כְּשֶׁהִזְכִּיר אֲבִיהֶם אֶת עֲוֹנָם ״כִּי בְאַפָּם הָרְגוּ אִישׁ״, לֹא קִלֵּל אֶלָּא אַפָּם, שֶׁנֶּאֱמַר ״אָרוּר אַפָּם״ (בראשית מ״ט); כְּשֶׁנִּכְנַס אֲבִיהֶם בְּמִרְמָה אֵצֶל אָבִיו הָיָה רָאוּי לְהִתְקַלֵּל, מַה נֶּאֱמַר שָׁם? ״גַּם בָּרוּךְ יִהְיֶה״ (שם כ״ז), בְּמִבָּרְכִים נֶאֱמַר ״אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ אֶת הָעָם״, בְּמְקַלְּלִים לֹא נֶאֱמַר וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ לְקַלֵּל אֶת הָעָם אֶלָּא ״וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ עַל הַקְּלָלָה״ (דברים כ״ז) — לֹא רָצָה לְהַזְכִּיר עֲלֵיהֶם שָׁם קְלָלָה (תנחומא):

לא זעם ה׳. אֲנִי אֵין כֹּחִי אֶלָּא שֶׁאֲנִי יוֹדֵעַ לְכַוֵּן הַשָּׁעָה שֶׁהַקָּבָ״ה כּוֹעֵס בָּהּ, וְהוּא לֹא כָעַס כָּל הַיָּמִים הַלָּלוּ שֶׁבָּאתִי אֵלֶיךָ, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (מיכה ו׳) ״עַמִּי זְכָר נָא מַה יָּעַץ״ וְגוֹ׳ ״וּמֶה עָנָה אֹתוֹ בִּלְעָם״ וְגוֹ׳ ״לְמַעַן דַּעַת צִדְקוֹת ה׳״ (סנהדרין ק״ה):

ט׳ **כִּי־מֵרֹאשׁ צֻרִים אֶרְאֶנּוּ וּמִגְּבָעוֹת אֲשׁוּרֶנּוּ הֶן־עָם לְבָדָד יִשְׁכֹּן וּבַגּוֹיִם לֹא יִתְחַשָּׁב:**

כי מראש צרים אראנו. אֲנִי מִסְתַּכֵּל בְּרֹאשֵׁיתָם וּבְתְחִלַּת שָׂרְשֵׁיהֶם וַאֲנִי רוֹאֶה אוֹתָם מְיֻסָּדִים וַחֲזָקִים כְּצוּרִים וּגְבָעוֹת הַלָּלוּ עַל יְדֵי אָבוֹת וְאִמָּהוֹת (תנחומא):

הן עם לבדד ישכן. הוּא אֲשֶׁר זָכוּ לוֹ אֲבוֹתָיו — לִשְׁכֹּן בָּדָד, כְּתַרְגּוּמוֹ:

ובגוים לא יתחשב. כְּתַרְגּוּמוֹ, לֹא יְהִיוּ נֶעֱשִׂין כָּלָה עִם שְׁאָר הָאֻמּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיהו ל׳) ״כִּי אֶעֱשֶׂה כָלָה בְּכָל הַגּוֹיִם״ וְגוֹ׳, אֵינָן נִמְנִין עִם הַשְּׁאָר. דְּ״א — כְּשֶׁהֵן שְׂמֵחִין אֵין אֲמָה שְׂמֵחָה עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר ״ה׳ בָּדָד יַנְחֶנּוּ״ (דברים ל״ב), וּכְשֶׁהָאֻמּוֹת בְּטוֹבָה הֵן אוֹכְלִין עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד וְאֵין עוֹלָה לָהֶם מִן הַחֶשְׁבּוֹן, וְזֶהוּ **ובגוים לא יתחשב** (תנחומא):

י׳ **מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב וּמִסְפָּר אֶת־רֹבַע יִשְׂרָאֵל תָּמֹת נַפְשִׁי מ֣וֹת יְשָׁרִים וּתְהִי אַחֲרִיתִי כָּמֹהוּ׃**

מי מנה עפר יעקב וגו׳. כְּתַרְגּוּמוֹ ״דַּעְדְּקֵיָּא דְּבֵית יַעֲקֹב״, מֵאַרְבַּע מַשְׁרְיָתָא — מֵאַרְבָּעָה דְּגָלִים; דְּ״א, עֲפַר יַעֲקֹב, אֵין חֶשְׁבּוֹן בַּמִּצְוֹת שֶׁהֵם מְקֻיָּמִין בֶּעָפָר, ״לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר״ (דברים כ״ב), ״לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם״ (ויקרא י״ט), אֲפִר פָּרָה וַעֲפַר סוֹטָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶם (תנחומא):

ומספר את רבע ישראל. רְבִיעוֹתֵיהֶן, זֶרַע הַיּוֹצֵא מִן הַתַּשְׁמִישׁ שֶׁלָּהֶם (עי׳ נדה ל״א):

תמת נפשי מות ישרים. שֶׁבָּהֶם:

י״א **וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בִּלְעָם מֶה עָשִׂיתָ לִּי לָקֹב אֹיְבַי לְקַחְתִּיךָ וְהִנֵּה בֵּרַכְתָּ בָרֵךְ׃**

י״ב **וַיַּעַן וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֵת אֲשֶׁר יָשִׂים יְהוָה בְּפִי אֹתוֹ אֶשְׁמֹר לְדַבֵּר׃**

י״ג **וַיֹּאמֶר אֵלָיו בָּלָק (לך) [לְכָה־]נָּא אִתִּי אֶל־מָקוֹם אַחֵר אֲשֶׁר תִּרְאֶנּוּ מִשָּׁם אָפֶס קָצֵהוּ תִרְאֶה וְכֻלּוֹ לֹא תִרְאֶה וְקָבְנֹהוּ לִי מִשָּׁם׃**

וקבנו לי. לְשׁוֹן צִוּוּי, קַלְּלֵהוּ לִי:

י״ד **וַיִּקָּחֵהוּ שְׂדֵה צֹפִים אֶל־רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וַיִּבֶן שִׁבְעָה מִזְבְּחֹת וַיַּעַל פָּר וָאַיִל בַּמִּזְבֵּחַ׃**

שדה צפים. מָקוֹם גָּבוֹהַּ הָיָה שָׁשָׁם הַצּוֹפֶה עוֹמֵד לִשְׁמֹר אִם יָבֹא חַיִל עַל הָעִיר:

ראש הפסגה. בְּלָעָם לֹא הָיָה קוֹסֵם כְּבָלָק, רָאָה בָלָק שֶׁעֲתִידָה פָּרָשָׁה לְהִפָּרֵץ בְּיִשְׂרָאֵל מִשָּׁם, שֶׁשָּׁם מֵת מֹשֶׁה, כְּסָבוּר שֶׁשָּׁם תָּחוּל עֲלֵיהֶם הַקְּלָלָה וְזוֹ הִיא הַפָּרָשָׁה שֶׁאֲנִי רוֹאֶה (תנחומא):

ט״ו **וַיֹּאמֶר אֶל־בָּלָק הִתְיַצֵּב כֹּה עַל־עֹלָתֶךָ וְאָנֹכִי אִקָּרֶה כֹּה׃**

אקרה כה. מֵאֵת הַקָּבָּ״ה, **אקרה** — לְשׁוֹן אִתְפַּעֵל:

ט״ז **וַיִּקֶּר יְהוָה אֶל־בִּלְעָם וַיָּשֶׂם דָּבָר בְּפִיו וַיֹּאמֶר שׁוּב אֶל־בָּלָק וְכֹה תְדַבֵּר׃**

וישם דבר בפיו. ומַה הִיא הַשִּׂימָה הַזֹּאת? וּמָה חָסֵר הַמִּקְרָא בְּאָמְרוֹ ״שׁוּב אֶל בָּלָק וְכֹה תְדַבֵּר״? אֶלָּא כְּשֶׁהָיָה שׁוֹמֵעַ שֶׁאֵינוֹ נִרְשֶׁה לְקַלֵּל אָמַר מָה אֲנִי חוֹזֵר אֵצֶל בָּלָק לְצַעֲרוֹ? וְנָתַן לוֹ הַקָּבָּ״ה רֶסֶן וְחַכָּה בְּפִיו, כְּאָדָם הַפּוֹקֵס בְּהֵמָה בְּחַכָּה לְהוֹלִיכָהּ אֶל אֲשֶׁר יִרְצֶה, אָמַר לוֹ עַל כָּרְחֵךְ תָּשׁוּב אֶל בָּלָק (שם):

י״ז **וַיָּבֹא אֵלָיו וְהִנֵּהוּ נִצָּב עַל־עֹלָתוֹ וְשָׂרֵי מוֹאָב אִתּוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ בָּלָק מַה־דִּבֶּר יְהוָה׃**

ושרי מואב אתו. וּלְמַעְלָה הוּא אוֹמֵר ״וְכָל שָׂרֵי מוֹאָב״, כֵּינָן שֶׁרָאוּ שֶׁאֵין בּוֹ תִּקְוָה הָלְכוּ לָהֶם מִקְצָתָם וְלֹא נִשְׁאֲרוּ אֶלָּא מִקְצָתָם:

מה דבר ה׳. לְשׁוֹן צְחוֹק הוּא זֶה, כְּלוֹמַר אֵינְךָ בְּרְשׁוּתְךָ (שם):

י״ח **וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר קוּם בָּלָק וּשְׁמָע הַאֲזִינָה עָדַי בְּנוֹ צִפֹּר׃**

קום בלק. כֵּינָן שֶׁרָאָהוּ מְצַחֵק בּוֹ, נִתְכַּוֵּן לְצַעֲרוֹ — ״עֲמֹד עַל רַגְלֶיךָ, אֵינְךָ רַשַּׁאי לֵישֵׁב, וַאֲנִי שָׁלוּחַ אֵלֶיךָ בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל מָקוֹם״ (שם):

בנו צפר. לְשׁוֹן מִקְרֶא הוּא זֶה, כְּמוֹ ״חַיְתוֹ יָעַר״ (תהלים נ׳) ״וְחַיְתוֹ אֶרֶץ״ (בראשית א׳), ״לְמַעְיְנוֹ מָיִם״ (תהילים קי״ד):

י״ט **לֹא אִישׁ אֵל וְיכַזֵּב וּבֶן־אָדָם וְיִתְנֶחָם הַהוּא אָמַר וְלֹא יַעֲשֶׂה וְדִבֶּר וְלֹא יְקִימֶנָּה׃**

לא איש וגו׳. כְּבָר נִשְׁבַּע לָהֶם לַהֲבִיאָם וּלְהוֹרִישָׁם אֶרֶץ שִׁבְעָה אֻמּוֹת וְאַתָּה סָבוּר לַהֲמִיתָם בַּמִּדְבָּר?:

ההוא אמר וגו׳. בִּלְשׁוֹן תֻּמָּה, וְתַרְגּוּמוֹ וְתָיְבִין וּמִתְמַלְּכִין — חוֹזְרִים וְנִמְלָכִין לַחֲזֹר בָּהֶם:

כ׳ **הִנֵּה בָרֵךְ לָקָחְתִּי וּבֵרַךְ וְלֹא אֲשִׁיבֶנָּה׃**

הנה ברך לקחתי. אַתָּה שׁוֹאֲלֵנִי ״מַה דִּבֶּר ה׳?״, קִבַּלְתִּי מִמֶּנּוּ לְבָרֵךְ אוֹתָם:

וברך ולא אשיבנה. הוּא בֵּרֵךְ אוֹתָם וַאֲנִי לֹא אָשִׁיב אֶת בִּרְכָתוֹ:

וברך. כְּמוֹ וּבֵרֵךְ, וְכֵן הִיא גְּזֵרַת רי״ש, כְּמוֹ (תהלים ע״ד) ״אוֹיֵב חֵרֵף״ כְּמוֹ חֵרֵף, וְכֵן (שם מ׳) ״וּבֹצַע בֵּרֵךְ״ — הַמְהַלֵּל וּמְבָרֵךְ אֶת הַגּוֹזֵל וְאוֹמֵר אַל תִּירָא כִּי לֹא תֵעָנֵשׁ, שָׁלוֹם יִהְיֶה לְךָ, מַרְגִּיז הוּא לְהַקָּבָ״ה; וְאֵין לוֹמַר **ברך** שֵׁם דָּבָר, שֶׁאִם כֵּן הָיָה נָקוּד בְּפַתָּ״ח קָטָן וְטַעְמוֹ לְמַעְלָה, אֲבָל לְפִי שֶׁהוּא לְשׁוֹן פִּעֵל, הוּא נָקוּד קָמָץ קָטָן וְטַעְמוֹ לְמַטָּה:

כ״א לֹא־הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב וְלֹא־רָאָה עָמָל בְּיִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהָיו עִמּוֹ וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ׃

לא הביט און ביעקב וגו׳. כְּתַרְגּוּמוֹ; דָּבָר אַחֵר אַחֲרֵי פְּשׁוּטוֹ הוּא נִדְרָשׁ מִדְרָשׁ נָאֶה —

לא הביט. הַקָּבָ״ה **און** שֶׁבְּיַעֲקֹב — כְּשֶׁהֵן עוֹבְרִין עַל דְּבָרָיו אֵינוֹ מְדַקְדֵּק אַחֲרֵיהֶם לְהִתְבּוֹנֵן בְּאוֹנְיוֹת שֶׁלָּהֶם וַעֲמָלָן שֶׁהֵן עוֹבְרִין עַל דָּתוֹ:

עמל. לְשׁוֹן עֲבֵרָה, כְּמוֹ ״וְהָרָה עָמָל״ (תהלים ז׳), ״כִּי אַתָּה עָמָל וָכַעַס תַּבִּיט״ (שם י׳), לְפִי שֶׁהָעֲבֵרָה הִיא עָמָל לִפְנֵי הַמָּקוֹם:

ה׳ אלהיו עמו. אֲפִלּוּ מַכְעִיסִין וּמַמְרִים לְפָנָיו, אֵינוֹ זָז מִתּוֹכָן:

ותרועת מלך בו. לְשׁוֹן חִבָּה וְרֵעוּת, כְּמוֹ (שמואל ב ט״ו) ״רֵעֶה דָּוִד״ — אוֹהֵב דָּוִד, (שופטים ט״ו) ״וַיִּתְּנָהּ לְמֵרֵעֵהוּ״, וְכֵן תִּרְגֵּם אֲנְקְלוֹס ״וּשְׁכִינַת מַלְכְּהוֹן בֵּינֵהוֹן״:

כ״ב אֵל מוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם כְּתוֹעֲפֹת רְאֵם לוֹ׃

אל מוציאם ממצרים. אַתָּה אָמַרְתָּ ״הִנֵּה עַם יָצָא מִמִּצְרַיִם״, לֹא יָצָא מֵעַצְמוֹ, אֶלָּא הָאֱלֹהִים הוֹצִיאָם:

כתועפת ראם לו. כְּתֹקֶף רוּם וְגֹבַהּ שֶׁלּוֹ, וְכֵן ״וְכֶסֶף תּוֹעָפוֹת״ (איוב כ״ב) לְשׁוֹן מָעוֹז הַמָּה, וְאוֹמֵר אֲנִי שֶׁהוּא לְשׁוֹן ״וְעוֹף יְעוֹפֵף״ (בראשית א׳) — הַמְעוֹפֵף בְּרוּם וְגֹבַהּ, תֹּקֶף רַב הוּא זֶה, וְתוֹעֲפַת רְאֵם — עֲפִיפַת גֹּבַהּ; דָּ״אַ, תּוֹעֲפוֹת רְאֵם — תֹּקֶף רְאֵמִים, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ אֵלּוּ הַשֵּׁדִים (עי׳ גיטין ס״ח):

כ״ג כִּי לֹא־נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב וְלֹא־קֶסֶם בְּיִשְׂרָאֵל כָּעֵת יֵאָמֵר לְיַעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל מַה־פָּעַל אֵל׃

כי לא נחש ביעקב. כִּי רְאוּיִים הֵם לִבְרָכָה, שֶׁאֵין בָּהֶם מְנַחֲשִׁים וְקוֹסְמִים:

כעת יאמר ליעקב וגו׳. עוֹד עָתִיד לִהְיוֹת עֵת כָּעֵת הַזֹּאת אֲשֶׁר תִּגָּלֶה חִבָּתָן לְעֵין כֹּל, שֶׁהֵן יוֹשְׁבִין לְפָנָיו וּלְמֵדִים תּוֹרָה מִפִּיו וּמְחַצָּתָן לְפָנִים מִמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת וְהֵם יִשְׁאֲלוּ לָהֶם **מה פעל אל**? וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו ל׳) ״וְהָיוּ עֵינֶיךָ רֹאוֹת אֶת מוֹרֶיךָ״. דָּ״אַ — **יאמר ליעקב** אֵינוֹ לְשׁוֹן עָתִיד אֶלָּא לְשׁוֹן הֹוֶה, אֵינָן צְרִיכִין לְמְנַחֵשׁ וְקוֹסֵם, כִּי בְכָל עֵת שֶׁצָּרִיךְ לְהֶאָמֵר לְיַעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל מַה פָּעַל הַקָּבָ״ה וּמַה גְּזֵרוֹתָיו בַּמָּרוֹם, אֵינָן מְנַחֲשִׁים וְקוֹסְמִים אֶלָּא נֶאֱמַר לָהֶם עַל פִּי נְבִיאֵיהֶם מַה הִיא גְּזֵרַת הַמָּקוֹם, אוֹ אוּרִים וְתֻמִּים מַגִּידִים לָהֶם (תנחומא); וְאַנְקְלוֹס לֹא תִרְגֵּם כֵּן:

כ״ד הֶן־עָם כְּלָבִיא יָקוּם וְכַאֲרִי יִתְנַשָּׂא לֹא יִשְׁכַּב עַד־יֹאכַל טֶרֶף וְדַם־חֲלָלִים יִשְׁתֶּה׃

הן עם כלביא יקום וגו׳. כְּשֶׁהֵן עוֹמְדִין מִשְׁנָתָם שַׁחֲרִית, הֵן מִתְגַּבְּרִין כְּלָבִיא וְכַאֲרִי לַחֲטֹף אֶת הַמִּצְוֹת — לִלְבֹּשׁ טַלִּית, לִקְרוֹא אֶת שְׁמַע וּלְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

לא ישכב. בַּלַּיְלָה עַל מִטָּתוֹ עַד שֶׁהוּא אוֹכֵל וּמְחַבֵּל כָּל מַזִּיק הַבָּא לְטָרְפוֹ, כֵּיצַד? קוֹרֵא אֶת שְׁמַע עַל מִטָּתוֹ וּמַפְקִיד רוּחוֹ בְּיַד הַמָּקוֹם, בָּא מַחֲנֶה וְגַיִס לְהַזִּיקָם, הַקָּבָ״ה שׁוֹמְרָם וְנִלְחָמוֹתָם וּמַפִּילָם חֲלָלִים (שם); דָּ״אַ — **הן עם כלביא יקום וגו׳**, כְּתַרְגּוּמוֹ:

ודם חללים ישתה. נִתְנַבֵּא שֶׁאֵין מֹשֶׁה מֵת עַד שֶׁיַּפִּיל מַלְכֵי מִדְיָן חֲלָלִים וְיֶהֱרֹג הוּא עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע י״ג) ״וְאֶת בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר הַקּוֹסֵם הָרְגוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּחֲרֶב אֶל חַלְלֵיהֶם״ (עי׳ תנחומא):

כ״ה וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בִּלְעָם גַּם־קֹב לֹא תְקֳבֶנּוּ גַּם־בָּרֵךְ לֹא תְבָרְכֶנּוּ׃

גם קב לא תקבנו. גַּם רִאשׁוֹן מוֹסִיף עַל גַּם הַשֵּׁנִי וְגַם הַשֵּׁנִי עַל גַּם רִאשׁוֹן, וְכֵן ״גַּם לִי גַּם לָךְ לֹא יִהְיֶה״ (מלכים א ג׳), וְכֵן ״גַּם בָּחוּר גַּם בְּתוּלָה״ (דברים ל״ב):

כ״ו וַיַּעַן בִּלְעָם וַיֹּאמֶר אֶל־בָּלָק הֲלֹא דִבַּרְתִּי אֵלֶיךָ לֵאמֹר כֹּל אֲשֶׁר־יְדַבֵּר יְהוָה אֹתוֹ אֶעֱשֶׂה׃

כ״ז וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בִּלְעָם לְכָה־נָּא אֶקָּחֲךָ אֶל־מָקוֹם אַחֵר אוּלַי יִישַׁר בְּעֵינֵי הָאֱלֹהִים וְקַבֹּתוֹ לִי מִשָּׁם׃

וקבתו לי. אֵין זֶה לְשׁוֹן צִוּוּי כְּמוֹ וְקָבְנוֹ, אֶלָּא לְשׁוֹן עָתִיד — אוּלַי יִישַׁר בְּעֵינָיו וְתִקָּבֶנּוּ לִי מִשָּׁם, מלדי״רש בְּלַעַז:

כ״ח וַיִּקַּח בָּלָק אֶת־בִּלְעָם רֹאשׁ הַפְּעוֹר הַנִּשְׁקָף עַל־פְּנֵי הַיְשִׁימֹן׃

ראש הפעור. קוֹסֵם גָּדוֹל הָיָה בָּלָק וְרָאָה שֶׁהֵן עֲתִידִין לִלְקוֹת עַל יְדֵי פְּעוֹר, וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ בַּמֶּה, אָמַר שֶׁמָּא הַקְּלָלָה תָּחוּל עֲלֵיהֶם מִשָּׁם וְכֵן כָּל הַחוֹזִים בַּכּוֹכָבִים רוֹאִים וְאֵינָם יוֹדְעִים מָה רוֹאִים (סוטה י״ב)׃

כ״ט וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל־בָּלָק בְּנֵה־לִי בָזֶה שִׁבְעָה מִזְבְּחֹת וְהָכֵן לִי בָּזֶה שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִם׃

ל׳ וַיַּעַשׂ בָּלָק כַּאֲשֶׁר אָמַר בִּלְעָם וַיַּעַל פָּר וָאַיִל בַּמִּזְבֵּחַ׃

פרק כ״ד

א׳ וַיַּרְא בִּלְעָם כִּי טוֹב בְּעֵינֵי יְהוָה לְבָרֵךְ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְלֹא־הָלַךְ כְּפַעַם־בְּפַעַם לִקְרַאת נְחָשִׁים וַיָּשֶׁת אֶל־הַמִּדְבָּר פָּנָיו׃

וירא בלעם כי טוב וגו׳. אָמַר אֵינִי צָרִיךְ לְבַדֵּק עוֹד בְּהַקָּבָּ״ה, כִּי לֹא יַחְפֹּץ לְקַלְלָם׃

לא הלך כפעם בפעם. כַּאֲשֶׁר עָשָׂה שְׁתֵּי פְעָמִים׃

לקראת נחשים. לְנַחֵשׁ אוּלַי יִקָּרֶה ה׳ לְקִרְאָתוֹ כִּרְצוֹנוֹ, אָמַר רוֹצֶה וְלֹא רוֹצֶה לְקַלְלָם, אַזְכִּיר עֲוֹנוֹתֵיהֶם, וְהַקְּלָלָה עַל הַזְּכָרַת עֲוֹנוֹתֵיהֶם תָּחוּל׃

וישת אל המדבר פניו. כְּתַרְגּוּמוֹ׃

ב׳ וַיִּשָּׂא בִלְעָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לִשְׁבָטָיו וַתְּהִי עָלָיו רוּחַ אֱלֹהִים׃

וישא בלעם את עיניו. בִּקֵּשׁ לְהַכְנִיס בָּהֶם עַיִן רָעָה, וַהֲרֵי יֵשׁ לְךָ שָׁלֹשׁ מִדּוֹתָיו — עַיִן רָעָה וְרוּחַ גְּבוֹהָה וְנֶפֶשׁ רְחָבָה הָאֲמוּרִים לְמַעְלָה׃

שכן לשבטיו. רָאָה כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט שׁוֹכֵן לְעַצְמוֹ וְאֵינָן מִעֹרָבִין, רָאָה שֶׁאֵין פִּתְחֵיהֶם מְכֻוָּנִין זֶה כְּנֶגֶד זֶה, שֶׁלֹּא יָצִיץ לְתוֹךְ אֹהֶל חֲבֵרוֹ׃

ותהי עליו רוח אלהים. עָלָה בְלִבּוֹ שֶׁלֹּא יְקַלְלֵם׃

ג׳ וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר נְאֻם בִּלְעָם בְּנוֹ בְעֹר וּנְאֻם הַגֶּבֶר שְׁתֻם הָעָיִן׃

בנו בער. כְּמוֹ ״לְמַעְנוֹ מָיִם״ (תהלים קי״ד); וּמ״א שְׁנֵיהֶם הָיוּ גְּדוֹלִים מֵאֲבוֹתֵיהֶם, בָּלָק בְּנוֹ צִפּוֹר — אָבִיו בְּנוֹ הוּא בְמַלְכוּת, וּבִלְעָם גָּדוֹל מֵאָבִיו בִּנְבִיאוּת — מָנָה בֶן פְּרָס הָיָה (סנהדרין ק״ה; תנחומא)׃

שתם העין. עֵינוֹ נְקוּרָה וּמוּצֵאת לַחוּץ וְחֹר שֶׁלָּהּ נִרְאֶה פָּתוּחַ, וּלְשׁוֹן מִשְׁנָה הוּא, כְּדֵי שֶׁיְּשִׁתֵּם וְיִסְתֹּם וְיִגֹּב (עבודה זרה ס״ט); וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ, לְפִי שֶׁאָמַר וּמִסְפָּר אֶת רֹבַע יִשְׂרָאֵל — שֶׁהַקָּבָּ״ה יוֹשֵׁב וּמוֹנֶה רְבִיעוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מָתַי תָּבֹא טִפָּה שֶׁנּוֹלַד הַצַּדִּיק מִמֶּנּוּ, אָמַר בִּלְבּוֹ, מִי שֶׁהוּא קָדוֹשׁ וּמְשָׁרְתָיו קְדוֹשִׁים יִסְתַּכֵּל בִּדְבָרִים הַלָּלוּ? וְעַל דָּבָר זֶה נִסְתַּם עֵינוֹ שֶׁל בִּלְעָם (נדה ל״א); וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים **שתם העין** — פְּתוּחַ הָעַיִן, כְּמוֹ שֶׁתִּרְגֵּם אַנְקְלוֹס, וְעַל שֶׁאָמַר שְׁתֻם הָעַיִן וְלֹא אָמַר שְׁתוּם הָעֵינַיִם, לָמַדְנוּ שֶׁסּוּמָא בְאַחַת מֵעֵינָיו הָיָה (סנהדרין ק״ה)׃

ד׳ נְאֻם שֹׁמֵעַ אִמְרֵי־אֵל אֲשֶׁר מַחֲזֵה שַׁדַּי יֶחֱזֶה נֹפֵל וּגְלוּי עֵינָיִם׃

נפל וגלוי עינים. פְּשׁוּטוֹ כְּתַרְגּוּמוֹ — שֶׁאֵין נִרְאֶה עָלָיו אֶלָּא בַּלַּיְלָה כְּשֶׁהוּא שׁוֹכֵב; וּמִדְרָשׁוֹ: כְּשֶׁהָיָה נִגְלֶה עָלָיו לֹא הָיָה בּוֹ כֹּחַ לַעֲמֹד עַל רַגְלָיו וְנוֹפֵל עַל פָּנָיו, לְפִי שֶׁהָיָה עָרֵל, וּמָאוּס לִהְיוֹת נִגְלֶה עָלָיו בְּקוֹמָה זְקוּפָה לְפָנָיו׃

ה׳ מַה־טֹּבוּ אׇהָלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל׃

מה טבו אהליך. עַל שֶׁרָאָה פְּתָחֵיהֶם שֶׁאֵינָן מְכֻוָּנִין זֶה מוּל זֶה׃

משכנתיך. חֲנִיּוֹתֶיךָ, כְּתַרְגּוּמוֹ; דָּבָר אַחֵר, **מה טבו אהליך** — מַה טֹּבוּ אׇהֳלֵי שִׁילֹה וּבֵית עוֹלָמִים בִּישׁוּבָן, שֶׁמַּקְרִיבִין בָּהֶן קָרְבָּנוֹת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם׃

משכנתיך. אַף כְּשֶׁהֵן חֳרֵבִין, לְפִי שֶׁהֵן מַשְׁכִּין עֲלֵיכֶם, וְחֹרְבָּנָן כַּפָּרָה עַל הַנְּפָשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר ״כִּלָּה ה׳ אֶת חֲמָתוֹ״ (איכה ד׳), וּבַמֶּה כִלָּה? (שם) ״וַיַּצֵּת אֵשׁ בְּצִיּוֹן״ (תנחומא משפטים)׃

ו׳ כְּנְחָלִים נָטָיוּ כְּגַנַּת עֲלֵי נָהָר כַּאֲהָלִים נָטַע יְהוָה כַּאֲרָזִים עֲלֵי־מָיִם׃

כנחלים נטיו. שֶׁנֶּאֶרְכוּ וְנִמְשְׁכוּ לִנְטוֹת לְמֶרְחוֹק; אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ מִבִּרְכוֹתָיו שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע אָנוּ לְמֵדִים מֶה הָיָה בְּלִבּוֹ לְקַלְלָם כְּשֶׁאָמַר לְהָשִׁית אֶל הַמִּדְבָּר פָּנָיו, וּכְשֶׁהָפַךְ הַמָּקוֹם אֶת פִּיו, בֵּרְכָם מֵעֵין אוֹתָם קְלָלוֹת שֶׁבִּקֵּשׁ לוֹמַר כו׳, כִּדְאִיתָא בְּחֶלֶק (סנהדרין ק״ה ב):

כאהלים. כְּתַרְגּוּמוֹ, לְשׁוֹן ״מֹר וַאֲהָלוֹת״ (תהלים מ״ה):

נטע ה׳. בְּגַן עֵדֶן; לְשׁוֹן אַחֵר **כאהלים נטע ה׳** — כַּשָּׂמִים הַמְּתוּחִין כְּאֹהֶל:

נטע ה׳. לְשׁוֹן נְטִיעָה מָצִינוּ בְּאֹהָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר ״וְיִטַּע אָהֳלֵי אַפַּדְנוֹ״ (דניאל י״א):

ז׳ יַזַּל־מַ֥יִם֙ מִדָּלָ֔יו וְזַרְע֖וֹ בְּמַ֣יִם רַבִּ֑ים וְיָרֹ֤ם מֵאֲגַג֙ מַלְכּ֔וֹ וְתִנָּשֵׂ֖א מַלְכֻתֽוֹ׃

מדליו. מִבְּאֵרוֹתָיו, וּפֵרוּשׁוֹ כְּתַרְגּוּמוֹ:

וזרעו במים רבים. לְשׁוֹן הַצְלָחָה הוּא זֶה — כְּזֶרַע הַזָּרוּעַ עַל פְּנֵי הַמַּיִם:

וירם מאגג מלכו. מֶלֶךְ רִאשׁוֹן שֶׁלָּהֶם יִכְבֹּשׁ אֶת אֲגַג מֶלֶךְ עֲמָלֵק:

ותנשא מלכתו. שֶׁל יַעֲקֹב יוֹתֵר וְיוֹתֵר, שֶׁיָּבֹא אַחֲרָיו דָּוִד וּשְׁלֹמֹה:

ח׳ אֵ֚ל מוֹצִיאוֹ֙ מִמִּצְרַ֔יִם כְּתוֹעֲפֹ֥ת רְאֵ֖ם ל֑וֹ יֹאכַ֞ל גּוֹיִ֤ם צָרָיו֙ וַעַצְמֹתֵיהֶ֣ם יְגָרֵ֔ם וְחִצָּיו֖ יִמְחָֽץ׃

אל מוציאו ממצרים. מִי גּוֹרֵם לָהֶם הַגְּדֻלָּה הַזֹּאת? אֵל הַמּוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם בְּתֹקֶף וְרוּם שֶׁלּוֹ, יֹאכַל אֶת הַגּוֹיִם שֶׁהֵם צָרָיו:

ועצמתיהם. שֶׁל צָרִים:

יגרם. מְנַחֵם פָּתַר בּוֹ לְשׁוֹן שְׁבִירָה, וְכֵן ״לֹא גָרְמוּ לַבֹּקֶר״ (צפניה ג׳), וְכֵן ״וְאֶת חֲרָשֶׁיהָ תְּגָרֵמִי״ (יחזקאל כ״ג), וַאֲנִי אוֹמֵר לְשׁוֹן עֶצֶם הוּא, שֶׁמְּגָרֵר הַבָּשָׂר בְּשִׁנָּיו מִסָּבִיב, וְהַמּוֹחַ שֶׁבְּפָנִים, וּמַעֲמִיד הָעֶצֶם עַל עַרְמִימוּתוֹ:

וחציו ימחץ. אֲנָקְלוֹס תִּרְגֵּם חֻצָיו שֶׁל צָרִים — חֲלָקָה שֶׁלָּהֶם, כְּמוֹ (בראשית מ״ט) ״בַּעֲלֵי חִצִּים״ — מָרֵי פַּלְגּוּתָא, וְכֵן יִמְחָץ לְשׁוֹן ״וּמָחֲצָה וְחָלְפָה רַקָּתוֹ״ (שופטים ה׳) — שֶׁיְּחֻצוּ אֶת אַרְצָם. וְיֵשׁ לְפָתֹר לְשׁוֹן חִצִּים מַמָּשׁ — חִצָּיו שֶׁל הַקָּבָ״ה יִמְחַץ בְּדָמָם שֶׁל צָרִים, יִטְבֹּל וְיִצְטַבַּע בְּדָמָם, כְּמוֹ ״לְמַעַן תִּמְחַץ רַגְלְךָ בְּדָם״ (תהלים ס״ח), וְאֵינוֹ זֶה מִלָּשׁוֹן מַכָּה, כְּמוֹ ״מָחַצְתִּי״ (דברים ל״ב), שֶׁהַצְּבוּעַ בְּדָם נִרְאֶה כְּאִלּוּ מָחוּץ וְנָגוּעַ:

ט׳ כָּרַ֥ע שָׁכַ֖ב כַּאֲרִ֑י וּכְלָבִיא֙ מִ֣י יְקִימֶ֔נּוּ מְבָרֶכֶ֖יךָ בָּר֑וּךְ וְאֹרְרֶ֖יךָ אָרֽוּר׃

כרע שכב כארי. כְּתַרְגּוּמוֹ — יִתְיַשְּׁבוּ בְּאַרְעָם בְּכֹחַ וּגְבוּרָה:

י׳ וַיִּֽחַר־אַ֤ף בָּלָק֙ אֶל־בִּלְעָ֔ם וַיִּסְפֹּ֥ק אֶת־כַּפָּ֖יו וַיֹּ֣אמֶר בָּלָ֗ק אֶל־בִּלְעָם֙ לָקֹ֣ב אֹיְבַ֔י קְרָאתִ֖יךָ וְהִנֵּ֣ה בֵּרַ֥כְתָּ בָרֵ֖ךְ זֶ֥ה שָׁלֹ֥שׁ פְּעָמִֽים׃

ויספק. הִכָּה זוֹ עַל זוֹ:

י״א וְעַתָּ֕ה בְּרַח־לְךָ֖ אֶל־מְקוֹמֶ֑ךָ אָמַ֙רְתִּי֙ כַּבֵּ֣ד אֲכַבֶּדְךָ֔ וְהִנֵּ֥ה מְנָעֲךָ֖ יְהוָ֥ה מִכָּבֽוֹד׃

י״ב וַיֹּ֣אמֶר בִּלְעָ֔ם אֶל־בָּלָ֖ק הֲלֹ֣א גַּם֩ אֶל־מַלְאָכֶ֨יךָ אֲשֶׁר־שָׁלַ֜חְתָּ אֵלַ֗י דִּבַּ֥רְתִּי לֵאמֹֽר׃

י״ג אִם־יִתֶּן־לִ֤י בָּלָק֙ מְלֹ֣א בֵיתוֹ֔ כֶּ֖סֶף וְזָהָ֑ב לֹ֣א אוּכַ֗ל לַעֲבֹר֙ אֶת־פִּ֣י יְהוָ֔ה לַעֲשׂ֥וֹת טוֹבָ֖ה אוֹ־רָעָ֑ה מִלִּבִּ֣י אֲשֶׁר־יְדַבֵּ֔ר יְהוָ֖ה אֹת֥וֹ אֲדַבֵּֽר׃

לעבר את פי ה׳. כָּאן לֹא נֶאֱמַר ״אֱלֹהַי״ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בָּרִאשׁוֹנָה (כ״ב י״ח), לְפִי שֶׁיָּדַע שֶׁנִּבְאַשׁ בְּהַקָּבָ״ה וְנִטְרַד:

י״ד וְעַתָּ֕ה הִנְנִ֥י הוֹלֵ֖ךְ לְעַמִּ֑י לְכָ֣ה אִיעָצְךָ֗ אֲשֶׁ֤ר יַעֲשֶׂה֙ הָעָ֣ם הַזֶּ֔ה לְעַמְּךָ֖ בְּאַחֲרִ֥ית הַיָּמִֽים׃

הולך לעמי. מֵעַתָּה חֲרִינִי כִּשְׁאָר עַמִּי, שֶׁנִּסְתַּלֵּק הַקָּבָ״ה מֵעָלָיו:

לכה איעצך. מַה לְךָ לַעֲשׂוֹת, וּמַה הִיא הֶעֵצָה? אֱלֹהֵיהֶם שֶׁל אֵלּוּ שׁוֹנֵא זִמָּה הוּא כו׳, כִּדְאִיתָא בְּחֶלֶק (סנהדרין ק״ו); תֵּדַע שֶׁבִּלְעָם הִשִּׂיא עֵצָה זוֹ לְהַכְשִׁילָם בְּזִמָּה, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר ״הֵן הֵנָּה הָיוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בִּדְבַר בִּלְעָם״ (במדבר ל״א):

אשר יעשה העם הזה לעמך. מִקְרָא קָצָר הוּא זֶה: אִיעָצְךָ לְהַכְשִׁילָם וְאֹמַר לְךָ מַה שֶּׁהֵן עֲתִידִין לְהָרַע לְמוֹאָב בְּאַחֲרִית הַיָּמִים — ״וּמָחַץ פַּאֲתֵי מוֹאָב״; הַתַּרְגּוּם מְפָרֵשׁ קְצָר הָעִבְרִי:

ט״ו וַיִּשָּׂ֥א מְשָׁלוֹ֖ וַיֹּאמַ֑ר נְאֻ֥ם בִּלְעָ֖ם בְּנ֣וֹ בְע֑וֹר וּנְאֻ֖ם הַגֶּ֥בֶר שְׁתֻם־הָעָֽיִן׃

ט״ז נְאֻם שֹׁמֵעַ אִמְרֵי־אֵל וְיֹדֵעַ דַּעַת עֶלְיוֹן מַחֲזֵה שַׁדַּי יֶחֱזֶה נֹפֵל וּגְלוּי עֵינָיִם׃

וידע דעת עליון. לְכֵן הַשָּׁעָה שֶׁכּוֹעֵס בָּהּ (סנהדרין ק״ה)׃

י״ז אֶרְאֶנּוּ וְלֹא עַתָּה אֲשׁוּרֶנּוּ וְלֹא קָרוֹב דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב וְקָם שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל וּמָחַץ פַּאֲתֵי מוֹאָב וְקַרְקַר כָּל־בְּנֵי־שֵׁת׃

אראנו. רוֹאֶה אֲנִי שִׁבְחוֹ שֶׁל יַעֲקֹב וּגְדֻלָּתוֹ, אַךְ לֹא עַתָּה הִיא, אֶלָּא לְאַחַר זְמַן׃

דרך כוכב. כְּתַרְגּוּמוֹ, לְשׁוֹן ״דָּרַךְ קַשְׁתּוֹ״ (איכה ב׳), שֶׁהַכּוֹכָב עוֹבֵר כְּחֵץ, וּבִלְעָז דישט״נט, כְּלוֹמַר יָקוּם מַזָּל׃

וקם שבט. מֶלֶךְ רוֹדֶה וּמוֹשֵׁל׃

ומחץ פאתי מואב. זֶה דָּוִד שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ ״הַשְׁכֵּב אוֹתָם אַרְצָה וַיַּמֶּד שְׁנֵי חֲבָלִים לְהָמִית״ וְגוֹ׳ (שמואל ב ח׳)׃

וקרקר. לְשׁוֹן קוֹרֶה, כְּמוֹ ״אֲנִי קָרַתִּי״ (מלכים ב י״ט), ״מַקֶּבֶת בּוֹר נַקְרֻתֶם״ (ישעיהו נ״א), ״יְקֵרוֹתָיו עֹרְבֵי נָחַל״ (משלי ל׳), פורי״ר בְּלַעַ״ז׃

כל בני שת. כָּל הָאֻמּוֹת, שֶׁכֻּלָּם יָצְאוּ מִן שֵׁת בְּנוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן׃

י״ח וְהָיָה אֱדוֹם יְרֻשָּׁה וְהָיָה יְרֵשָׁה שֵׂעִיר אֹיְבָיו וְיִשְׂרָאֵל עֹשֶׂה חָיִל׃

והיה ירשה שעיר. לְאוֹיְבָיו יִשְׂרָאֵל׃

י״ט וְיֵרֶד מִיַּעֲקֹב וְהָאֱבִיד שָׂרִיד מֵעִיר׃

וירד מיעקב. וְעוֹד יִהְיֶה מוֹשֵׁל אַחֵר מִיַּעֲקֹב׃

והאביד שריד מעיר. הַחֻשּׁוּבָה שֶׁל אֱדוֹם, הִיא רוֹמִי, וְעַל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ אוֹמֵר כֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ ״וְיֵרֶד מַיִם עַד יָם״ (תהלים ע״ב) ״וְלֹא יִהְיֶה שָׂרִיד לְבֵית עֵשָׂו״ (עוב׳ י״ח)׃

כ׳ וַיַּרְא אֶת־עֲמָלֵק וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר רֵאשִׁית גּוֹיִם עֲמָלֵק וְאַחֲרִיתוֹ עֲדֵי אֹבֵד׃

וירא את עמלק. נִסְתַּכֵּל בְּפַרְעָנוּתוֹ שֶׁל עֲמָלֵק׃

ראשית גוים עמלק. הוּא קָדַם אֶת כֻּלָּם לְהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל — וְכֵן תִּרְגֵּם אֲנְקְלוֹס — **ואחריתו** לֶאֱבֹד בְּיָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר ״תִּמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק״ (דברים כ״ה)׃

כ״א וַיַּרְא אֶת־הַקֵּינִי וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר אֵיתָן מוֹשָׁבֶךָ וְשָׂים בַּסֶּלַע קִנֶּךָ׃

וירא את הקיני. לְפִי שֶׁהָיָה קֵינִי תָּקוּעַ אֵצֶל עֲמָלֵק, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל הַקֵּינִי״ וְגוֹ׳ (שמואל א ט״ו), הִזְכִּירוֹ אַחַר עֲמָלֵק; נִסְתַּכֵּל בִּגְדֻלָּתָן שֶׁל בְּנֵי יִתְרוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (דבהי״א ב׳) ״תִּרְעָתִים שִׁמְעָתִים שׁוּכָתִים״ (ספרי במדבר י׳; סנהדרין ק״ד)׃

איתן מושבך. תָּמֵהַּ אֲנִי מֵהֵיכָן זָכִיתָ לְכָךְ הֲלֹא אַתָּה עִמִּי הָיִיתָ בַּעֲצַת ״הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ״ (שמות א׳), וַעֲתָּה נִתְיַשַּׁבְתָּ בְּאֵיתָן וּמָעוֹז שֶׁל יִשְׂרָאֵל (סנהדרין ק״ו)׃

כ״ב כִּי אִם־יִהְיֶה לְבָעָר קָיִן עַד־מָה אַשּׁוּר תִּשְׁבְּךָ׃

כי אם יהיה לבער קין וגו׳. אַשְׁרֶיךָ שֶׁנִּתְקַעְתָּ לְתֹקֶף זֶה, שֶׁאֵינְךָ נִטְרָד עוֹד מִן הָעוֹלָם, כִּי אַף אִם אַתָּה עָתִיד לִגְלוֹת עִם עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, וְתִהְיֶה לְבָעָר מִמָּקוֹם שֶׁנִּתְיַשַּׁבְתָּ שָׁם, מַה בְּכָךְ?

עד מה אשור תשבך. עַד הֵיכָן הוּא מַגְלֶה אוֹתְךָ? שָׁמָּא לַחְלַח וְחָבוֹר? אֵין זֶה טֵרוּד מִן הָעוֹלָם, אֶלָּא טִלְטוּל מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְתָשׁוּב עִם שְׁאָר הַגָּלְיוֹת׃

כ״ג וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר אוֹי מִי יִחְיֶה מִשֻּׂמוֹ אֵל׃

וישא משלו וגו׳. כֵּינָן שֶׁהִזְכִּיר אֶת שִׁבְיַת אַשּׁוּר, אָמַר **אוי מי יחיה משמו אל**, מִי יָכוֹל לְהַחֲיוֹת אֶת עַצְמוֹ מִשּׁוּמוֹ אֶת אֵלֶּה — שֶׁלֹּא יָשִׂים עָלָיו הַגּוֹזֵר אֶת אֵלֶּה, שֶׁיַּעֲמֹד סַנְחֵרִיב וִיבַלְבֵּל אֶת כָּל הָאֻמּוֹת, וְעוֹד יָבֹאוּ׃

כ״ד וְצִים מִיַּד כִּתִּים וְעִנּוּ אַשּׁוּר וְעִנּוּ־עֵבֶר וְגַם־הוּא עֲדֵי אֹבֵד׃

צים מיד כתים. וַיַּעַבְרוּ כִּתִּיִּים, שֶׁהֵן רוֹמִיִּים, בְּבִירָנִיּוֹת גְּדוֹלוֹת עַל אַשּׁוּר׃

ועננו עבר. וְעִנּוּ אוֹתָם שֶׁבְּעֵבֶר הַנָּהָר׃

וגם הוא עדי אבד. וְכֵן פֵּרֵשׁ דָּנִיֵּאל ״עַד דִּיקְטִילַת חֵיוְתָא וְהוּבַד גִּשְׁמַהּ״ (דניאל ז׳):

וצים. סְפִינוֹת גְּדוֹלוֹת, כְּדִכְתִיב (ישעיהו ל״ג) ״וְצִי אַדִּיר״, תַּרְגּוּמוֹ ״וּבוּרְנֵי רַבְּתָא״ (יומא ע״ז):

כ״ה **וַיָּקָם בִּלְעָם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לִמְקֹמוֹ וְגַם־בָּלָק הָלַךְ לְדַרְכּוֹ׃ {פ}**

פרק כ״ה

א׳ **וַיָּשָׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים וַיָּחֶל הָעָם לִזְנוֹת אֶל־בְּנוֹת מוֹאָב׃**

בשטים. כְּךְ שְׁמָהּ:

לזנות אל בנות מואב. עַל יְדֵי עֲצַת בִּלְעָם, כְּדְאִיתָא בְּחֵלֶק (סנהדרין ק״ו):

ב׳ **וַתִּקְרֶאןָ לָעָם לְזִבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן וַיֹּאכַל הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ לֵאלֹהֵיהֶן׃**

וישתחוו לאלהיהן. כְּשֶׁתָּקַף יִצְרוֹ וְאוֹמֵר לָהּ הַשָּׁמְעִי לִי, וְהִיא מוֹצִיאָה לוֹ דְּמוּת פְּעוֹר מֵחֵיקָהּ וְאוֹמֶרֶת לוֹ הִשְׁתַּחֲוֵה לָזֶה:

ג׳ **וַיִּצָּמֶד יִשְׂרָאֵל לְבַעַל פְּעוֹר וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל׃**

פעור. עַל שֵׁם שֶׁפּוֹעֲרִין לְפָנָיו פִּי הַסַּבַּעַת וּמוֹצִיאִין רְעִי, וְזוֹ הִיא עֲבוֹדָתוֹ (סנהדרין ס׳):

ויחר אף ה׳ בישראל. שָׁלַח בָּהֶם מַגֵּפָה:

ד׳ **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח אֶת־כָּל־רָאשֵׁי הָעָם וְהוֹקַע אוֹתָם לַיהוָה נֶגֶד הַשֶּׁמֶשׁ וְיָשֹׁב חֲרוֹן אַף־יְהוָה מִיִּשְׂרָאֵל׃**

קח את כל ראשי העם. לִשְׁפֹּט אֶת הָעוֹבְדִים לְפְעוֹר:

והוקע אותם. אֶת הָעוֹבְדִים:

והוקע. הִיא תְּלָיָה, כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בִּבְנֵי שָׁאוּל ״וְהוֹקָעֻנוּם לַה׳״ (שמואל ב כ״א:ו׳) וְשָׁם תְּלָיָה מְפֹרֶשֶׁת (סנהדרין ל״ד); עַ״ז בְּסִקִילָה וְכָל הַנִּסְקָלִין נִתְלִין (סנהדרין מ״ה):

נגד השמש. לְעֵין כֹּל. וּמ״א: הַשֶּׁמֶשׁ מוֹדִיעַ אֶת הַחוֹטְאִים, הֶעָנָן נִקְפָּל מִכְּנֶגְדּוֹ וְהַחַמָּה זוֹרַחַת עָלָיו:

ה׳ **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־שֹׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל הִרְגוּ֙ אִ֣ישׁ אֲנָשָׁ֔יו הַנִּצְמָדִ֖ים לְבַעַל פְּעֽוֹר׃**

הרגו איש אנשיו. כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִדַּיָּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה הוֹרֵג שְׁנַיִם, וְדַיָּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁמוֹנַת רִבּוֹא וּשְׁמוֹנַת אֲלָפִים כִּדְאִיתָא בְּסַנְהֶ׳ (דף י״ח:):

ו׳ **וְהִנֵּה אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא וַיַּקְרֵב אֶל־אֶחָיו֙ אֶת־הַמִּדְיָנִ֔ית לְעֵינֵ֖י מֹשֶׁ֑ה וּלְעֵינֵ֗י כָּל־עֲדַ֛ת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵ֖ל וְהֵ֣מָּה בֹכִ֔ים פֶּ֖תַח אֹ֥הֶל מוֹעֵֽד׃**

והנה איש מבני ישראל בא. נִתְקַבְּצוּ שִׁבְטוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן אֵצֶל זִמְרִי שֶׁהָיָה נָשִׂיא שֶׁלָּהֶם, אָמְרוּ לוֹ, אֲנוּ נִדּוֹנִין בְּמִיתָה וְאַתָּה יוֹשֵׁב וְכוּ׳ כְּדְאִיתָא בְּאֵלּוּ הֵן הַנִּשְׂרָפִין (סנהדרין פ״ב):

את המדינית. כָּזְבִּי בַּת צוּר:

לעיני משה. אָמְרוּ לוֹ, מֹשֶׁה, זוֹ אֲסוּרָה אוֹ מֻתֶּרֶת? אִם תֹּאמַר אֲסוּרָה, בַּת יִתְרוֹ מִי הִתִּירָהּ לָךְ, וְכוּ׳, כְּדְאִיתָא הָתָם:

והמה בכים. נִתְעַלְּמָה מִמֶּנּוּ הֲלָכָה, גָּעוּ כֻּלָּם בִּבְכִיָּה; בָּעֵגֶל עָמַד מֹשֶׁה כְּנֶגֶד שִׁשִּׁים רִבּוֹא, שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיִּטְחַן עַד אֲשֶׁר דָּק״ וְגוֹ׳ (שמות ל״ב), וְכָאן רָפוּ יָדָיו? אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיָּבֹא פִּינְחָס וְיִטֹּל אֶת הָרְאוּי לוֹ (תנחומא):

ז׳ **וַיַּ֣רְא פִּינְחָ֗ס בֶּן־אֶלְעָזָ֙ר בֶּן־אַהֲרֹ֣ן הַכֹּהֵ֔ן וַיָּ֖קָם מִתּ֣וֹךְ הָעֵדָ֑ה וַיִּקַּ֥ח רֹ֖מַח בְּיָדֽוֹ׃**

וירא פינחס. רָאָה מַעֲשֶׂה וְנִזְכַּר הֲלָכָה — אָמַר לוֹ לְמֹשֶׁה מְקֻבָּלַנִי מִפִּי הַבּוֹעֵל אֲרַמִּית קַנָּאִין פּוֹגְעִין בּוֹ. אָמַר לוֹ ״קָרֵינָא דְּאַגְרְתָּא אִיהוּ לְיֵהֵוי פַּרְנָקָא״, מְיָד **ויקח רמח בידו וגו׳** (סנהדרין פ״ב):

ח׳ **וַיָּבֹא אַחַר אִישׁ־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֻּבָּה וַיִּדְקֹר֙ אֶת־שְׁנֵיהֶ֔ם אֶת אִ֥ישׁ יִשְׂרָאֵ֖ל וְאֶת־הָאִשָּׁ֑ה אֶל־קֳבָתָ֔הּ וַתֵּעָצַר֙ הַמַּגֵּפָ֔ה מֵעַ֖ל בְּנֵ֥י יִשְׂרָאֵֽל׃**

אל הקבה. אֶל הָאֹהֶל׃

אל קבתה. כְּמוֹ ״וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה״ (דברים י״ח), כְּגוֹן בְּתוֹךְ אַכְרוּת שֶׁל זִמְרִי וְנַקְבוּת שֶׁלָּהּ וְרָאוּ כֻּלָּם שֶׁלֹּא לְחִנָּם הֻרָּגָם, וְהָרְבֵּה נִסִּים נַעֲשׂוּ לוֹ כוּ׳, כְּדְאִיתָא הָתָם׃

ט׳ וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים בַּמַּגֵּפָה אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים אָלֶף׃ {פ}